

Jomfruland nasjonalpark

Nasjonalparkstyret

Møtedato: 03.01.19

Saksnummer:

Saksbehandler: Morten Johannessen

Dato saksframlegg: 13.12.2018

Sak 2019/10: Besøkssenter for Jomfruland nasjonalpark

Bakgrunn

Tema på fellesmøte

I møte 19.10.18 ønsket styret at etablering av besøkssenter er tema på fellesmøte med Rådgivende utvalg 04.01.19.

Lokale ønsker

Fra verneprosessen startet i 2014 har det fra flere hold lokalt vært ønsket om at det blir etablert et besøkssenter for Jomfruland nasjonalpark.

Hva er et besøkssenter?

Begrepet besøkssenter er knyttet til at senteret er autorisert av Miljødirektoratet. Det foreligger retningslinjer for autorisasjon av naturinformasjonssentre i Norge, se <https://soknadssenter.miljodirektoratet.no/Soknader/Info.aspx?id=14&Menyvalg=SOKNADSSENTER>

Målet med besøkssenter nasjonalpark er å formidle kunnskap om nasjonal og internasjonal natur og bidra til forståelse for vern av naturverdier og biologisk mangfold. I tillegg til å formidle informasjon og kunnskap om egen nasjonalpark, skal senteret informere om allemannsretten og motivere til miljøvennlig friluftsliv. Senteret skal fungere som en åpen dør til naturen og skape begeistring og ansvarfølelse. Mer konkret skal sentrene:

- Informere om betydningen av naturvern i Norge
- Ha et nært samarbeid med nasjonalparkstyret og forvalteren
- Presentere opplevelsesmulighetene i nasjonalparken og i randsonene til disse
- Ha utstilling og informasjon som stimulerer de besøkendes egen aktivitet i naturen
- Ha lett tilgjengelig og godt presentert informasjon om friluftsliv, stinett og turhytter
- Installere og ta i bruk relevant felles informasjon om alle landets nasjonalparker og ev. andre felles tema, som utarbeides sentralt.
- Tilstrebe samarbeid med andre sentre, for å kunne utvikle felles pedagogisk metodeverktøy, temastillinger o.l.
- Arbeide aktivt for å få til et samarbeid med relevante forskningsmiljø og prosjekt.

Ved autorisasjon av besøkssenter nasjonalpark forutsettes det et positivt vedtak fra vernemyndighet og kommune.

Status for landet

Det finnes 15 besøkssentre for norske nasjonalparker. Det er i tillegg seks besøkssentre for våtmark, tre for rovdyr, tre for verdensarv, to for villrein og et for villaks.

Nasjonalparkstyrets rolle

I henhold til vedtektene skal styret legge til rette for at området potensial for verdiskapning utnyttes innenfor rammen av verneforskriften og naturmangfoldloven. Styret skal ikke opptre som næringsaktør, men bør samarbeide med lokalt reiseliv og autorisert besøkssenter. Oppgaven med å etablere et besøkssenter er derved ikke lagt til styret. Styret disponerer heller ikke økonomiske midler til det.

Lokalt initiativ

Det er lagt opp til at initiativ til og ansvar for etablering og drift av besøkssentre for nasjonalparker skal være i lokal regi. Vanligvis er det kommuner og fylkeskommuner, eventuelt i kombinasjon med private.

Investerings- og driftskostnader

Investeringskostnadene er helt avhengig av hvilket konsept som velges, for eksempel om det eies eller leies, om senteret er i et eldre og rimelig bygg eller i et nybygg, eller om senteret er samlokalisert med andre aktører eller er alene. Det er eksempler på at nybygg med påkostet utstilling kommer på 30 – 50 millioner kroner.

Ansatte vil utgjøre den største delen av driftskostnadene. Det er vanlig med minst en ansatt på helårsbasis og noen ekstramanskaper i besøksseasonen. Sentre som er autorisert mottar årlig et grunntilskudd til driften, for tiden ca. en million kroner. Det er i tillegg tilskuddsordninger for utvikling av utstillinger og faglige aktiviteter. Noen få besøkssentre har statlig ansatte naturveiledere.

Med noen få unntak har besøkssentre for nasjonalparker anstrengt økonomi.

Felles formidlingssenter

Tidlig i 2018 tok Kragerø kommune initiativ til et felles formidlingssenter for nasjonalparken, geoparken og kystkulturutstillingen i Fyrassistentboligen på Jomfruland. Fra 2018 disponerer Kragerø kommune denne bygningen i tillegg til Fyrmesterboligen, det eldste fyrtårnet og sjøbua på Tårnbrygga, som er eid av Kystverket. Tanken var en i hovedsak ubemannet utstilling, basert på dataløsninger og faste installasjoner. Etableringen krever noe bygningsmessig opprusting. Kragerø kommune søkte Telemark fylkeskommune om regionale utviklingsmidler til dette i 2018, men søknaden ble ikke innvilget og arbeidet stoppet opp.

Meninger om lokalisering

I flere sammenhenger har det vært meninger om hvor et besøkssenter bør lokaliseres. Organisasjonene på Jomfruland synes å ha samlet seg om at senteret bør ligge på Jomfruland, mens andre mener det bør ligge sentralt i Kragerø.

Forvalters vurdering

Etter som det ikke ligger til nasjonalparken å ta initiativ til å etablere besøkssenter, synes forvalter det er vanskelig å gi råd som ivaretar at et eventuelt initiativ må komme lokalt.

Generelt er det liten tvil om at et besøkssenter vil gi de besøkende bedre tilgang til kunnskap og opplevelser med høy kvalitet. Det vil dessuten være en attraksjon som vil bidra til verdiskapningen i Kragerø og i regionen.

Ideen om et såkalt «felles formidlingssenter» i fyrassistentboligen på Jomfruland fyrstasjon vil neppe være et konsept som gjør det mulig å oppfylle kravene til autorisasjon som besøkssenter, og en vil derfor ikke kunne benytte muligheten for tilskudd fra Miljødirektoratet til utstilling og drift. Det kan likevel være en midlertidig løsning i påvente av et eventuelt besøkssenter, hvis det velges en teknisk sett «enkel» utstilling basert på datakommunikasjon med selvbetjening, at tilsyn og rengjøring gjøres av personell fra Kragerø kommune

(Skjærgårdstjenesten og Jomfrulandsutstillingen) og at det er åpent kun i sesongen fra ca. Sankt Hans til august. Første etasje i Fyrassistentboligen må imidlertid pusses opp innvendig, gjøres tilgjengelig for rullestolbrukere og nytt toalett må anlegges. Kystverket har utarbeidet plan for oppgraderingen, men går ikke inn med finansiering. Kostnaden vil være i størrelsesordenen en halv til en million kroner. Bruk av nasjonalparkens tiltaksmidler vil være utenfor formålet med budsjettposten 1420.31 Tiltak i verneområder. Når det gjelder besøkspotensialet i Fyrassistentboligen, vil det antakelig være betydelig, da en god del av de som besøker Jomfruland kommer forbi i forbindelse med besøk til det gamle tårnet eller Jomfrulandsutstillingen, hygger seg med kaffe og kringle i Fyrmesterhagen eller er på tur til eller fra Tårnskogen og rullesteinstranda.

Vurderingen er imidlertid at et felles formidlingscenter i sjøbua på Tårnbrygga vil ha større besøkspotensial, da Tårnbrygga er den mest brukte innfallsporten til Jomfruland sammen med Aasvik brygge og alle som skal med ferge eller taxibåt til eller fra Tårnbrygga passerer tett inntil sjøbua. I tillegg er det gjestehavn rett på nordsiden og en god del kommer fra andre deler av Jomfruland for å besøke Haga kystkafe eller å bade på Tårnbryggestranda. I 2018 har Kragerø kommune leid ut sjøbua til kioskdirift. Forvalter er ikke kjent med om leieavtalen gjelder videre framover.

Noen har også lansert muligheten for et formidlingscenter i Haga kystkafe. Kragerø kommune forhandler med Telemark fylkeskommune om overtakelse av eiendommen. Vurderingen er at heller ikke Haga kafe vil kunne bli autorisert som besøkscenter. Dessuten er det sannsynlig at fylkeskommunen eller kommunen, hvis det blir overdragelse, ønsker å legge til rette for drift av Haga som serverings- og konsert/samlingssted, noe som vanskelig lar seg kombinere med et formidlingscenter.

Så langt forvalter kjenner til, har etablering av et besøkscenter for nasjonalparken, eventuelt i kombinasjon med andre funksjoner, ikke blitt utredet og behandlet som sak i Kragerø kommune. Kommunen startet for to – tre år siden en administrativ utredning av et konsept med samlokalisering av bibliotek, besøkscenter nasjonalpark og Geopark-senter på et sentralt sted i Kragerø, men arbeidet stoppet opp.

Vurderingen er at om det skal bli et besøkscenter, er Kragerø kommune nærmest til å ta initiativet. Arbeidet bør i så fall innledes med en forstudie der blant annet funksjoner, bygningsbehov, lokalisering og ikke minst muligheten for samfinansiering med andre blir utredet tilstrekkelig til å kunne ta stilling til om det skal gås videre med et hovedprosjekt.

Forvalter har ikke noe syn på lokalisering ut over at et besøkscenter bør ligge sentralt i Kragerø eller på Jomfruland. Av de to stedene er det sannsynlig at lokalisering i Kragerø har et større besøkspotensial enn Jomfruland, da mange besøker Kragerø uten å reise ut til øyene, mens en stor del av de som besøker øyene er innom Kragerø (selv om en del kommer med taxibåt fra Valle eller med egen båt fra andre steder). Kragerøalternativet vil imidlertid kreve at fergene fungerer som «ei bru for nasjonalparken» over til Jomfruland og at det er en «framskutt avdeling» med informasjon og tilbud i sommersesongen på Jomfruland. Ved valg av Jomfruland vil det ikke være tilsvarende behov i Kragerø, ut over synlig og god informasjon om besøkscenteret.

En annen side ved valg av Jomfruland er at det til en viss grad vil være i strid med besøksstrategien for nasjonalparken, som innebærer at det ikke skal legges til rette for mer besøk til Jomfruland i den mest hektiske perioden på sommeren. Hvis andelen besøkende fra Europa skulle øke, kan det tenkes at en del av besøket vil komme i skuldervesesongene, særlig i august, etter som det er ferietid i mange europeiske land på den tiden. Det er likevel sannsynlig at det fortsatt vil være størst andel norske besøkende, og den største andelen av

besøkene antakelig vil komme fra Sankt Hans til litt ut i august, i tillegg til forsommeren i forbindelse med hvitveisblomstringen, slik mønsteret er i dag.

Hvis det ikke er tilgang på betydelig privat finansiering, er vurderingen at Kragerø kommune må påregne å gå inn med finansiering av etableringen og være deleier. Det vil være naturlig å invitere med Telemark fylkeskommune som blant annet har næringsutvikling og reiseliv som oppgave, og som tidligere har engasjert seg i Hardangervidda nasjonalpark-senter på Skinnarbu i Tinn. Det kan også være at Grenlandskommunene kan ha interesse i et besøkssenter for å styrke regionens samlede attraksjon. Når det gjelder privat finansiering, kjenner ikke forvalter til om det er enkeltpersoner eller bedrifter med hjerte for Kragerø som kan tenke seg å gi inn med penger uten å forvente avkastning, men det kan tenkes. Sparebankstiftelser kan være en mulighet. Miljødirektoratet har gått inn med en liten del av finansiering av andre besøkssentre, blant annet for Færder nasjonalpark. Om direktoratet er villig til det også for Jomfruland, må tas opp med dem når en forstudie foreligger og et konsept avtegner seg. Avhengig av bygning og lokalisering kan det legges til rette for utleie som kan redusere kapital-kostnadene, noe som blant annet er gjort på besøkssentrene for Hardangervidda og Færder nasjonalparker.

Behandling

Besøkssenter var et av tre tema i gruppearbeid 04.01.18 der Rådgivende utvalg og styret deltok. Besøkssenter var prioritert tema og ble drøftet i stor bredde med mange forslag. Det vises her til referat fra møtet i Rådgivende utvalg.

Torstein Kiil foreslo følgende:

Nasjonalparkstyret oppfordrer Kragerø kommune til å ta et initiativ til å utarbeide et forprosjekt for et fremtidig besøkssenter (nasjonalparksenter). Det utredes alternativer med sentral lokalisering av primærsenter både i Kragerø og på Jomfruland. Begge med tilhørende sekundærsenter. Nasjonalparken kan om ønskelig bistå.

Følgende bør utredes og belyses i forprosjektet:

1. Romprogram for både en minimumsløsning realisert på kort sikt og utvidet program for et langsiktig behov.
2. Totale investeringskostnader til nybygg/rehabilitering av eldre bygg.
3. Minimumskostnader for senterets utstilling og formidling.
4. Årlige driftskostnader basert på at et evt. hovedsenter holder åpnet minst 1000 timer spredd over minst 150 dager i året.
5. Muligheter for å styrke driftsøkonomien ved samlokalisering med andre organisasjoner, med matservering og salg av lokale produkter.
6. Muligheter for å finansiere investeringskostnader og drift.
7. Utredningen må legge til grunn de krav som er nedfelt i retningslinjer for autorisasjon av besøkssenter.

Jone Blikra foreslo følgende tillegg: Styret og forvalter er innstilt på å bidra i utredningsarbeidet.

Forslaget fra Torstein Kiil ble forelagt styret 03.01.18. Saken var til behandling 04.01.18. Styreleder hadde i mellomtiden undersøkt Rådmannens holdning til forslaget.

Vedtak

Nasjonalparkstyret oppfordrer Kragerø kommune til å ta et initiativ til å utarbeide et forprosjekt for et fremtidig besøkssenter (nasjonalparksenter). Det utredes alternativer med

sentral lokalisering av primærsenter både i Kragerø og på Jomfruland. Begge med tilhørende sekundærsenter. Nasjonalparken kan om ønskelig bistå.

Følgende bør utredes og belyses i forprosjektet:

1. Romprogram for både en minimumsløsning realisert på kort sikt og utvidet program for et langsiktig behov.
2. Totale investeringskostnader til nybygg/rehabilitering av eldre bygg.
3. Minimumskostnader for senterets utstilling og formidling.
4. Årlige driftskostnader basert på at et evt. hovedsenter holder åpnet minst 1000 timer spredd over minst 150 dager i året.
5. Muligheter for å styrke driftsøkonomien ved samlokalisering med andre organisasjoner, med matservering og salg av lokale produkter.
6. Muligheter for å finansiere investeringskostnader og drift.
7. Utredningen må legge til grunn de krav som er nedfelt i retningslinjer for autorisasjon av besøkssenter.
8. Styret og forvalter er innstilt på å bidra i utredningsarbeidet.

Utskrift til

Kragerø kommune

Miljødirektoratet